

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่อง “วาทกรรมความรู้ในการฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่น” นี้มีความมุ่งหมายที่จะวิเคราะห์ให้เห็นว่า กระบวนการฟื้นฟูวัฒนธรรมนั้นแท้ที่จริงแล้วคือรูปแบบหนึ่งของการใช้อำนาจ โดยเฉพาะอำนาจที่แฝงเร้นอย่างแยบยลในนามของ “ความรู้” ของศาสตร์แขนงต่างๆ ซึ่งถูกนำไปใช้เพื่อสร้าง / ยืนยันความชอบธรรม / เผยแพร่ / ตอกย้ำ สิ่งที่ได้รับการเลือกสรรให้เป็นตัวแทน “เอกลักษณ์” ของ “วัฒนธรรมหมู่บ้าน” อาทิ การใช้ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี ทัศนวิทยา เพื่อยืนยันความจริงที่ว่าหมู่บ้านแห่งนี้มีอดีตอันยาวนาน ชาวบ้านมีความภาคภูมิใจในประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญา วัฒนธรรมประเพณี รวมทั้งระบบความสัมพันธ์แบบเครือญาติของตนเอง วัฒนธรรมที่ฝังรากลึกต่างๆ ยังคงได้รับการสืบสานมาอย่างต่อเนื่อง ด้วย “ทุนเดิม” ทั้ง “ทุนทางวัฒนธรรม” และ “ทุนทางสังคม” ที่ชุมชนมีอยู่ เมื่อได้รับการ “ฟื้นฟู” ให้โดดเด่นมีเอกลักษณ์ ก็จะนำไปสู่การฟื้นฟูหรือเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน และนี่คือเหตุผลสำคัญที่หมู่บ้านแห่งนี้ได้รับการเลือกสรรและยกย่องให้เป็น “ต้นแบบ” ในนาม “หมู่บ้านวัฒนธรรม” ตามแนวนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 และถูกผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของ “อุทยานการศึกษา” ซึ่งเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้อย่างเป็นองค์รวม ผสานองค์ความรู้ที่เป็นสหวิทยาการ ทั้งความรู้ด้านวัฒนธรรม ธรรมชาติ และวิทยาศาสตร์

ผู้ศึกษาใช้แนวความคิดเรื่อง “วาทกรรม อำนาจ ความรู้ และการวิเคราะห์วาทกรรม” ของมิเชล ฟูโกต์ (Michel Foucault) เพื่อเผยให้เห็นว่า ในกระบวนการฟื้นฟูวัฒนธรรมอันประกอบด้วยการรื้อฟื้นความทรงจำ, การฟื้นฟูประเพณี และผสานภูมิปัญญาเดิมกับความรู้สมัยใหม่ ที่ได้รับการจัดระเบียบและเป็นเอกภาพ จนสามารถสร้างอัตลักษณ์ของความเป็น “ชุมชนเข้มแข็ง” และ “มีวัฒนธรรม” นั้น มีกระบวนการประกอบสร้างขึ้นมาด้วยวิธีการใดบ้าง ใครคือผู้มีอำนาจอันชอบธรรมในการเลือกสรรสิ่งที่ควรได้รับการ “ฟื้นฟู” อะไรคือ กฎเกณฑ์ ระบบคุณค่า แนวความคิด ความเชื่อที่ใช้ในการเลือกสรรหรือสร้างความชอบธรรมให้กับ “เอกลักษณ์” ที่ได้รับการเลือกสรรและยกย่องเชิดชู รวมทั้งวิเคราะห์บริบททางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองที่สัมพันธ์กับกระบวนการดังกล่าว

นอกจากนั้น ผู้ศึกษายังใช้แนวความคิดเรื่อง “พื้นที่แห่งความทรงจำ” (sites of memory) ของ ปีแอร์ นอรา (Pierre Nora) และการประดิษฐ์ประเพณี (invention of tradition) ของเอริก ฮอบสบอว์ม (Eric Hobsbawm) เพื่อวิเคราะห์การประกอบสร้างอัตลักษณ์ในกรณีศึกษา แนวความคิดเรื่อง “พื้นที่แห่งความทรงจำ” แสดงให้เห็นอำนาจในการเลือกสรรความทรงจำ และควบคุมสังคมว่าควร “จำ” หรือ “ลืม” ใคร หรือเหตุการณ์ใด โดยสร้างปฏิบัติการทางสังคม-วัฒนธรรม เพื่อคำนวณ

ให้ “ความทรงจำ” นั้นๆ ดำรงอยู่ เช่น การสร้างอนุสาวรีย์ พิพิธภัณฑสถาน การเขียนประวัติศาสตร์เชิดชูวีรบุรุษ ส่วนแนวคิดเรื่อง “การประดิษฐ์ประเพณี” แสดงให้เห็นว่าประเพณีมิได้มีการสืบทอดต่อเนื่องยาวนาน แต่ถูกประดิษฐ์ใหม่เพื่อแทนอัตลักษณ์ของแต่ละชนชั้น ดังนั้นประเพณีประดิษฐ์จึงซ่อนเร้นอุดมการณ์ ผลประโยชน์ และโครงสร้างอำนาจไว้อย่างแนบเนียน

การวิเคราะห์วาทกรรมความรู้ในการฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่น เผยให้เห็นว่า “ตัวตน” หรืออัตลักษณ์ของหมู่บ้านนั้นถูกประกอบสร้างจากวาทกรรมหลายชุด ที่ถูกนำมาร้อยเรียงเข้าด้วยกันอย่างมีเอกภาพ มีเหตุผล และมีภาคปฏิบัติการของวาทกรรมที่เป็นรูปธรรม จนสามารถสถาปนา “วาทกรรมหลัก” หรือต้นแบบความเป็น “หมู่บ้านวัฒนธรรม” พร้อมปิดกั้นพื้นที่วาทกรรมอื่นที่แตกต่าง “การฟื้นฟูวัฒนธรรม” แท้ที่จริงคือกระบวนการสร้างมายาคติเกี่ยวกับ “ชุมชนในจินตนาการ” หรือหมู่บ้านในอุดมคติ ภายใต้การกำจุนของเครือข่ายอำนาจท้องถิ่น ซึ่งพยายามสถาปนาตนเองเป็นส่วนหนึ่งของอำนาจรัฐ